

2. Алипова, Е. Шоу-маркетинг: технологии управления массовой эмоциональностью [Электронный ресурс] / Е. Алипова. – Режим доступа : <http://www.nva.com.ua/articles_read/5/>.
3. Универсальные политтехнологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <www.stratagema.org/issledovaniya.php>.
4. Попова, О. В. Президентские выборы-2008: уроки США для России? [Электронный ресурс] / О. В. Попова. – Режим доступа : <www.politex.snfo/content/view/516130/>.
5. Романюха, С. Рекламная кампания кандидатов в Президенты Украины [Электронный ресурс] / С. Романюха. – Режим доступа : <<http://psyfactor.org/lib/polit5.htm>>.
6. Передвыборчи лозунги [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://voxfree.narod.ru/slogan/election.html>>.
7. Обама, Б. Президент Барак Обама: Від першої особи [Текст] / Б. Обама; пер. з англ. Я. Филипського. – [Б.м.] : Держ. департамент США, 2009. – 96 с.
8. Кочубей, Л. О. Президентська кампанія-2010 в Україні: досягнення та прорахунки [Текст] / Л. О. Кочубей // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К., 2010. – Вип. 19. – С. 165–173.
9. Предвыборная кампания Барака Обамы: Справка от 05.11.2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <www.riar.ru/world/20091105/192059147.html>.
10. МузыкаОбамия: Краткий курс [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://music.com.ua/analytics/2009/02/02/28802.html>>.
11. Тэлбот, Д. Электронная кампания: сплочение добровольцев и избирателей [Электронный ресурс] / Д. Тэлбот. – Режим доступа : <www.america.gov/st/democrasy-russian/2009/march/20090402180329ebyeessedo0.7693445.html>.
12. Выборы 2010: веб-революция отменяется! [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://patriotlive.net/374504.html>>.

Отримано 30.10.2011. ХДУХТ, Харків.
© В.В. Нікітіна, Г.В. Запаренко, 2011.

УДК 364.144(477)

В.В. Нікітіна, канд. філос. наук
С.О. Самойлова, студ.

ЧИННИКИ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

На підставі аналізу основних концепцій гендеру визначено чинники гендерної нерівності в українському суспільстві, що детермінують форми дискримінації як жінок, так і чоловіків в окремих сферах суспільного життя.

На основе анализа основных концепций гендера определены факторы гендерного неравенства в украинском обществе, которые выступают детерминантами форм дискриминации как женщин, так и мужчин в различных сферах общественной жизни.

On the base of main gender concept analyzing there are defined factors of a gender inequality in the Ukrainian society which determine forms of both women's and men's discrimination in the different spheres of social life.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прагнення сучасної української влади здійснити пенсійну реформу, складником якої є підвищення пенсійного віку для жінок і необхідного стажу роботи для всіх працівників, посилило дискусії в українському суспільстві щодо рівності гендерних груп. У сучасній Україні, незважаючи на всі розмови про демократію, зберігається гендерна асиметрія у реалізації прав людини і громадянина. Особливої злободенності набула проблема дискримінації жінок в соціально-економічній і політичній сферах, що зумовлено зміною соціально-економічного укладу й олігархізацією політичної влади. Чоловіки також інколи стикаються з явищами гендерної нерівності в сімейних відносинах та в економічному житті.

У цих умовах перед державою стоїть завдання пошуку шляхів вирішення як у законодавчому просторі, так і у повсякденному житті проблеми гендерної нерівності, виконання якого має базуватися на дослідженні реального стану означеної проблеми в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі багато уваги приділяється гендерним дослідженням, у тому числі і проблемам соціальної нерівності гендерних груп. Науковці зосереджують увагу на виявленні чинників і причин гендерної нерівності та показу її проявів у сім'ї, при набутті соціально-економічного статусу, у підприємницькій діяльності, в політиці, зокрема у місцевому самоврядуванні, органах внутрішніх справ, судах різного рівня. Серед українських учених, які досліджують проблеми гендерних відносин і нерівностей у окремих сферах суспільного життя, можна назвати Н. Лавриненко, К. Левченко, Н. Максименко, Т. Марценюк, С. Оксамитну, О. Трофіменко, Т. Фулей. Разом із тим існує потреба в узагальненому погляді на проблему гендерної нерівності в Україні, складником якої є визначення взаємозв'язку її чинників і форм прояву.

Мета та завдання статті. Автори ставлять собі за мету показати залежність форм прояву гендерної нерівності від поєднання різноманітних чинників, які її зумовлюють. Для цього слід виокремити чинники гендерної нерівності на підставі аналізу соціологічних концепцій.

пцій гендерних відносин, а потім проаналізувати їхній вплив на стан гендерної нерівності в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз проблеми гендерної нерівності потребує перш за все визначення понять, розуміння яких допоможе заглибитися у сутність досліджуваної проблеми. Гендер являє собою складний соціокультурний конструкт, який відбиває різницю у соціальних ролях, поведінці, емоційних характеристиках між чоловіками і жінками. Тобто на відміну від поняття «стать», він характеризує не біологічні особливості, за якими різняться чоловіки та жінки, а соціально сформовані риси людини: якщо зі статтю пов'язані лише фізичні особливості будови тіла, то з гендером — психологічні, соціальні, культурні відмінності між чоловіками та жінками. Відомий американський соціолог, дослідник гендерних відносин Майкл Кімел з цього приводу зазначає: «Стать – це самець і самиця, гендер – це маскуліність і фемінність, чоловічість і жіночість – те, що означає бути чоловіком чи жінкою. Біологічна стать має дуже незначну варіативність, тоді як гендер варіюється надзвичайно» [1, с. 3-4].

Гендер конструється за допомогою певної системи соціалізації, розподілу праці та загальноприйнятих у суспільстві культурних норм, ролей і стереотипів. Гендерні норми, які функціонують у суспільному житті, до певної міри визначають психологічні якості, здібності, види діяльності, професійну зайнятість людей залежно від їх біологічної статі. Слід зазначити, що гендерні ролі та норми не мають універсального змісту й значно різняться у різних суспільствах.

Під гендерною рівністю мають на увазі «універсальний принцип у галузі прав людини, який наділяє осіб різних статей рівними правами та можливостями для їх участі у всіх сферах суспільного, державного та приватного життя» [2, с. 41]. Отже, на противагу цьому гендерна нерівність означає, що люди різної статі мають нерівні права, свободи і обов'язки, а також живуть в умовах нерівного доступу до обмежених ресурсів матеріального і духовного споживання, доступу до структур влади, сфери освіти та зайнятості, доходу та власності.

Дослідження гендерних нерівностей здійснюється в межах багатьох соціологічних концепцій, які різняться баченням історичних витоків і чинників відмінностей у соціальних характеристиках гендерних груп та їх відносин. Так, представники соціобіологічного підходу головними чинниками гендерних відмінностей, а отже, і гендерної нерівності вважають біолого-анатомічні відмінності та певний генетичний код осіб різних статей, які зумовлюють протилежні соціальні статуси й ролі чоловіків і жінок, що виявляється у відповідних формах поведінки.

Зокрема, російський соціолог

Н.А. Паригіна наголошує на тому, що першопочатковою основою панування чоловіків над жінками було те, що чоловіки як фізично більш сильні істоти могли примусово підкорювати жінок своїй волі. А в сучасному суспільстві формуванню нерівності між статями сприяє завоювання індивідами ще у дитинстві гендерних ролей на підставі ідентифікації біологічної статі [3].

Прихильники структурного функціоналізму підкреслюють, що формування гендерних статусів на основі статевої спеціалізації відбувалося одночасно зі становленням людської цивілізації на підставі функціонально ефективного розподілу праці. На історичний характер розвитку стосунків між чоловіками і жінками та їх залежність від соціально-економічних чинників, зокрема від форм власності, звертають увагу представники марксистської та неомарксистської концепцій. Учені, які здійснюють свої дослідження у межах конфліктологічних теорій, також додержуються точки зору, що статева нерівність зумовлена конфліктом між чоловіками (панівна група), які зазвичай мають вищий соціально-економічний статус, і жінками (залежна група). Але на відміну від структурних функціоналістів і марксистів витоки такого панування конфліктологи вбачають у підкоренні чоловіками жінок заради сексуального задоволення, тобто вони намагаються поєднати соціально-економічні й біологічні чинники формування гендерних відносин. Деякі з прихильників конфліктологічної парадигми додають і такий чинник гендерної нерівності, як влада у її різних проявах. Так, український дослідник Т. Фулей наголошує на тому, що гендерні відмінності породжуються владою, внаслідок чого ролі, функції, цінності, які відповідають чоловічому способу життя, в більшості випадків оцінюються вище, а чоловічі норми визнаються як норми суспільства в цілому [4, с. 24].

Соціальні конструктивісти наголошують на тому, що гендер конструюється індивідами у їхній повсякденній практиці, а гендерні відносини завдяки механізму соціалізації та гендерним стереотипам відтворюються як відносини владної взаємодії [5]. Виходячи з конструктивістського погляду на гендерні відносини, теоретики символічного інтеракціонізму досліджують стосунки між чоловіками та жінками крізь призму аналізу значущих символів, зокрема представлених у лінгвістичній формі, які формуються як віддзеркалення очікувань значущих Інших, закріплюються завдяки існуючим соціальним інститутам і прийнятним способам регуляції соціальних відносин та визначають гендерні стратегії.

Отже, загалом учені виокремлюють такі чинники гендерної нерівності, як біологічні відмінності між чоловіками і жінками; історич-

но зумовлений розподіл функціональних ролей; соціально-економічна нерівність; владні позиції; символи поведінки, в яких віддзеркалюються соціальні очікування щодо поведінки чоловіків і жінок, внаслідок чого ці символи перетворюються на гендерні стереотипи. На наш погляд, біологічно зумовлюються лише соціальні ролі жінок і чоловіків як батька і матері і до певної міри їхні подружні стосунки, тому ми зупинимось на впливі власне соціальних чинників гендерної нерівності на її стан в Україні. Причому слід мати на увазі, що багато чинників викликають ті чи то інші наслідки у вигляді проявів гендерної нерівності лише у поєднанні з іншими чинниками.

Поєднання двох чинників – історично зумовленого розподілу функціональних ролей з гендерними стереотипами – сприяє збільшенню в сучасній Україні кількості прихильників традиційної сім'ї, де жінка не працює в суспільному виробництві (або працює неповний робочий день заради власного задоволення). Відновлення традиційного погляда на сімейні стосунки зумовлене економічною нерівністю, оскільки він більшою мірою притаманний сім'ям багатих людей. Разом із тим, такий погляд на розподіл сімейних ролей виявляє проблему не лише дискримінації жінок, які не хочуть бути домогосподарками, але і чоловіків, котрі не завжди можуть виконати роль “здобувача харчів”, тому що їм складно конкурувати на сучасному ринку праці, який значною мірою є криміналізованим і на якому девальвовано освітянський потенціал особи. Стреси, що виникають у чоловіків унаслідок неможливості виконати приписану їм роль «здобувача харчів», спричиняють зростання чоловічої смертності від серцевих захворювань і підвищують їхню схильність до суїцидальної поведінки.

Існуючі уявлення в сучасному суспільстві про те, що сім'я є головним призначенням саме жінки, опосередковано веде до недооцінки ролі батьківства у вихованні українських дітей та можливостей батьків-одинаків піклуватися про власну дитину. Це спричиняє нерівне становище чоловіків порівняно з жінками щодо права спільно проживати з дітьми після розлучення чи то отримувати оплачувану можливість піклуватися про хвору дитину.

Гендерні стереотипи є також засадою збереження нерівномірності розподілу домашніх обов'язків між чоловіками і жінками, що веде до “подвійної зайнятості” жінки. Жінка фактично працює у дві зміни – безпосередньо на службі чи виробництві та вдома, причому «друга зміна» (домашня робота), як правило є набагато тяжчою, вона потребує більше часу, здоров'я і терпіння. Таке становище спостерігається навіть у ситуації, коли жінка займає значно вищі статусні позиції та отримує вищу зарплатню.

Чинник поглиблення соціально-економічної нерівності в українському суспільстві на тлі панування гендерних стереотипів зумовлює надзвичайно складне становище жінок на українському ринку праці порівняно з чоловіками. Тут найчастіше виникають явища відкритої гендерної дискримінації жінок. Як свідчать дані Державного комітету статистики, у 2009 році рівень зайнятості чоловіків за віковими групами перевищував відповідні показники зайнятості жінок на 8,2%, при цьому найбільше розмежування рівнів зайнятості припадає на вік 25-29 років і становить 13,7%. Що ж до аналізу економічної активності за статтю, то за даними Держкомстату за 2009 рік, відставання рівня економічної активності жінок працездатного віку від чоловіків не є досить великим і зосереджене на рівні 6,3%, більше того ці показники зрівнюються у віковій групі 40-49 років [6]. Разом із тим, жінки контролюють лише 5...10% економічних ресурсів України, кількість жінок-підприємців, які займаються індивідуальною діяльністю, складає 38 відсотків, 26% жінок очолюють малі підприємства, 11% – середні, 12% – великі, а бізнес-структурами у промисловості керують тільки 2% жінок [7]. Жіночий бізнес орієнтований в основному на роздрібну торгівлю, медицину, культуру та науку. Причому становлення жіночого бізнесу в основному відбувається за рахунок ініціативи жінок, а не як результат дії спеціальних державних програм.

Але жінки-підприємці – лише незначна частка працюючих жінок. Серед найманих працівників показником дискримінації є рівень заробітної платні. Диспропорція в оплаті праці жінок порівняно з чоловіками становить співвідношення 1,0:1,5, а кожна третя жінка має рівень доходів, що дорівнює прожитковому рівню [8].

Також у нашій країні досить поширеним є принцип поділу форм зайнятості на жіночі та чоловічі. Жіноча зайнятість традиційно переважає у сферах діяльності з найнижчими рівнями середньої заробітної платні – сфері соціального забезпечення, освіти, охороні здоров'я, побутовому обслуговуванні та культурі, в яких жінки становлять понад 70% працівників [9]. Водночас «чоловічими» видами діяльності залишаються високооплачувані галузі важкої промисловості, транспорт, сфера підприємництва. На ринку праці простежується ще одна закономірність: чоловіки вигіснюють жінок із перспективних добре оплачуваних посад. Загалом рівень гендерної професійної сегрегації в Україні в останнє десятиріччя становив приблизно 39%. Це означає, що для того, щоб зрівноважити гендерне представництво у кожній професії, 39% жінок або чоловіків повинні змінити свою професію [10, с.11].

Проявом гендерної нерівності у соціально-трудовій сфері є те, що жінці з вищою освітою набагато складніше знайти робоче місце, яке б відповідало рівню її кваліфікації та бажаній заробітній платні. Адже український роботодавець у більшості випадків має «чоловіче обличчя» і швидше надає вакантне місце чоловіку, аніж жінці, оскільки «він» вважає жінку-працівницю менш перспективною через її сімейний стан чи потенційну вагітність, через уявлення про менші економічні витрати на професійну адаптацію випусників ВНЗ чоловічої статі порівняно із жінками або з інших міркувань. Як зазначає О. Лободинська, гендерна нерівність на ринку праці є віддзеркаленням «соціально сконструйованої системи відмінностей у можливостях та життєвих шансах чоловіків і жінок у трудовій сфері» [7]. Ситуація щодо зайнятості жінок у суспільному виробництві погіршується ще й тим, що кризові явища в українській економіці, і перш за все безробіття, нерідко штовхають жінок на заробітчанство в інших країнах світу, що нерідко призводить до продажу жінок у сексуальне рабство.

Стереотипність сприйняття жінок як домогосподарок за призначенням, котрі не спроможні бути успішними підприємцями і ефективними політиками, є чинниками відчуження жінок від участі в бізнесі, особливо великому бізнесі, та у владних структурах. На фактичне відсторонення жінок від політичної та економічної влади впливає і перебування чоловіків на даних позиціях, оскільки саме суб'єкти влади значною мірою визначають суб'єктів, яким вони у перспективі прагнуть передати ці владні позиції чи з якими згодні поділитися владними повноваженнями.

Так, дуже низькою є участь українських жінок у вищих керівних органах влади. Протягом 2001-2009 років відсоток жінок у Верховній Раді коливалася від 5 до 9% від загальної кількості народних депутатів і зараз складає 8% [2, с. 22]. Як відомо, в уряді М. Азарова немає жодної жінки-міністра, тобто теперішній уряд є повністю «чоловічим». За даними колишнього міністра у справах сім'ї, молоді та спорту Р. Сафіуліна, із 168 заступників міністра налічується тільки 12 жінок, немає жодної жінки-губернатора, в сільських, селищних і районних радах представництво жінок складає близько 40%, в обласних радах – менше 10%. [7]. Проте якщо порівняти представництво жінок і чоловіків у державному службовому апараті, то помітної гендерної диспропорції не спостерігається. На районному та обласному рівні ситуація дещо інша – чим нижча престижність займаної посади, тим є більшим представництво жінок. Основним напрямком подолання такої тенденції є викорінення стереотипу, що політика – це справа чоловіків, і стимулювання зацікавленості жінок брати

більшу участь у політичній діяльності. Тим більше це є необхідним, оскільки світовий досвід, особливо досвід держав Північної Європи, доводить, що, загальний політичний клімат у країні змінюється на краще за умови досягнення кількості жінок у парламенті «критичної маси» в тридцять відсотків.

Новітнім проявом дискримінації жінок, яка зумовлена гендерними стереотипами, зокрема поглядом на жінку як на сексуальний об'єкт чоловічого панування, є процвітання в мережі Інтернет жіночої порнографії та розміщення великої кількості відеоматеріалів, що демонструють сексуальну агресію по відношенню до жінок. Хоча зберігається і традиційна форма гендерної нерівності жінок – домашнє насильство. За неофіційними даними (офіційні дані з цієї проблеми відсутні), кожна п'ята жінка в Україні є жертвою домашнього насильства [8].

Висновки. У сучасній Україні, не зважаючи на досягнення НТП і законодавчі норми щодо зрівняння соціального становища жінок і чоловіків, владі не вдалося подолати гендерну асиметрію. Більше того, в умовах суспільних зрушень трансформаційного характеру і кризових явищ нерівність гендерного характеру в українському суспільстві навіть збільшується, причому більшої дискримінації зазнають жінки.

Гендерна нерівність загалом у світі, і в Україні зокрема, обумовлена історично сформованим розподілом соціальних ролей між представниками різних статей, посилюється соціально-економічною нерівністю індивідів і нерівномірним розподілом влади в її різних проявах та закріплюється гендерними стереотипами. Гендерна нерівність пронизує всі сфери суспільного життя сучасної України, маючи найбільший прояв у соціально-трудових відносинах, політиці й сімейному житті.

Знання чинників існування гендерної нерівності в Україні та їхнього впливу на її вияви у різних сферах суспільного життя є необхідною передумовою пошуку доцільних шляхів її подолання, що є нагальним завданням подальшого дослідження. Вирішення проблеми нерівності гендерних груп є дуже важливим, оскільки реалізація ідей гендерної рівності сприяє ефективному використанню людського потенціалу як чоловіків, так і жінок, а отже, розширенню можливостей суспільного розвитку. При цьому, на наш погляд, важливо не обмежуватися визначенням напрямків відповідної державної політики, а звернути увагу на роль культури у гармонізації гендерних відносин.

Список літератури

1. Кімел, Майкл С. Гендероване суспільство [Текст] : [пер. з англ.] / С. Майкл Кімел. – К. : Сфера, 2003. – 490 с.

2. Шевченко, К. Б. Гендерна рівність та особливості її впровадження в органах внутрішніх справ [Текст] / К. Б. Шевченко, Н. В. Максименко. – Х.: Права людини, 2010. – 262 с.

3. Парыгина, Н. А. Гендерный аспект насилия в социальном измерении [Электронный ресурс] : автореф. дисс. ... канд. социол. наук / Н. А. Парыгина. – Хабаровск, 2009. – Режим доступа : <http://www.khstu.ru/rus/Science/DefendThesis/Social/d2009_07_23/parjgina.doc>.

4. Фулей, Т. І. Основи гендерної рівності [Текст] / Т. І. Фулей. – К. : Тютюкін, 2010. – 240 с.

5. Здравомыслова, Е. Социальное конструирование гендера как методология феминистского исследования [Электронный ресурс] / Е. Здравомыслова, А. Темкина. – Режим доступа : <http://www.owl.ru/win/books/articles/tz_gender.htm>.

6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

7. Міністр спорту хоче більше жінок [Електронний ресурс] // Forpost: незалежне інтернет-видання. – 2010. – 11 червня. – Режим доступу : <<http://www.4post.com.ua/politics/168718.html>>.

8. Ісламова, Д. Гендерна рівність в Україні [Електронний ресурс] / Д. Ісламова. – Режим доступу : <http://afield.org.ua/pub3/pub46_2.html>.

9. Бурденюк, В. Гендерна нерівність – актуальна проблема українського суспільства [Електронний ресурс] / В. Бурденюк. – Режим доступу : <<http://buknews.cv.ua/2010/03/07/18061/>>.

10. Семенец, Р. Равноправная интеграция женщин в сферу занятости [Текст] / Р. Семенец // Бізнес Інформ. – 1999. – № 3/4. – С. 10–12.

Отримано 30.10.2011. ХДУХТ, Харків.

© В.В. Нікітіна, Є.О. Самойлова, 2011.

УДК 372.8:81'243

А.О. Борисова, доц.

В.О. Архипова, ст. викл.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розглянуто проблему професійно-спрямованого навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів, яка набуває особливу актуальність у світлі сучасних тенденцій іншомовного навчання сучасних фахівців.